

Впроваджуються також організаційні форми участі громадськості у профілактиці злочинів. Це й громадські пункти охорони правопорядку, і ради профілактики трудових колективів, добровільні народні дружини, робітничі загони допомоги міліції тощо.

У профілактичній діяльності беруть участь й окремі громадяни, форми їхньої участі такі:

- недопущення антигромадського впливу на дітей;
- створення нормальних умов життя і виховання неповнолітніх;
- життя заходів щодо запобігання, а також припинення протиправної поведінки, своєчасного подання заяв у правоохоронні органи;

- застосування необхідної оборони;
- шефство, наставництво над особами, які стоять на профілактичному обліку [5].

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що ефективність діяльності громадськості у запобіганні злочинам проти власності залежить від раціонального та своєчасного поєднання різних її форм. Однією з основних форм участі громадськості у запобіганні злочинам проти власності повинна бути взаємодія між представниками правоохоронних органів та населенням. Організація роботи, вибір ефективних форм функціонування громадських формувань нададуть змогу оптимізувати діяльність правоохоронної системи та підвищити довіру громадськості до правоохоронних органів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII // Голос України від 06 серпня 2015 року № 141-142 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.golos.com.ua/article/257729>
2. Кушнір О. В. Основні форми діяльності громадських інституцій у протидії торгівлі людьми / О. В. Кушнір [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://goal-int.org/osnovni-formi-diyalnosti-gromadskix-institucij-u-protidii-torgivli-lyudmi/>
3. Копилова М. А. Запобігання злочинам проти власності на курортах АР Крим : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. : 12.00.08 «кримінальне право та кримінологія ; кримінально-виконавче право» / М. А. Копилова ; Національна академія внутрішніх справ України. – К., 2011. – 20 с.
4. Кримінологія : Загальна та Особлива частини : підручник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін. ; за заг. ред. В. В. Голіни. – 2-ге вид. перероб. і доп. – Х. : Право, 2009. – 288 с.
5. Профілактика злочинів : [підруч.] / О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Ф. Гіда та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужі. – К. : Атіка, 2011. – 720 с.

УДК 343.8

КОНЦЕПЦІЯ «РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ» КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Марчук А.І.,
к.ю.н., доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національний університет «Одеська юридична академія»

Статтю присвячено дослідженню проблем пенітенціарної діяльності, яка повинна бути спрямована на підвищення рівня психологічного супроводу персоналу кримінально-виконавчої системи, приведення цієї діяльності у відповідність до сучасних вимог, адже від дій кожного співробітника залежить кінцевий результат роботи – належне здійснення пенітенціарної політики. Процес ресоціалізації можна розглядати як засіб протидії професійним деформаціям, оскільки професійна деформація – це не просто «пережиток тоталітарної системи» або прояв національного менталітету, це загальнолюдський соціально-психологічний феномен.

Ключові слова: професійна деформація, засуджені, ресоціалізація, установи виконання покарань.

Марчук А.И. / КОНЦЕПЦИЯ «РЕСОЦИАЛИЗАЦИИ ПЕРСОНАЛА» УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ / Национальный университет «Одесская юридическая академия», Украина

Статья посвящена исследованию проблем пенитенциарной деятельности, которая должна быть направлена на повышение уровня психологического сопровождения персонала уголовно-исполнительной системы, приведение этой деятельности в соответствие с современными требованиями, ведь от действий каждого сотрудника зависит конечный результат работы – надлежащее осуществление пенитенциарной политики. Процесс ресоциализации можно рассматривать как средство противодействия профессиональным деформациям, поскольку профессиональная деформация – это не просто «пережиток тоталитарной системы» или проявление национального менталитета, это общечеловеческий социально-психологический феномен.

Ключевые слова: профессиональная деформация, осужденные, ресоциализация, учреждения исполнения наказаний.

Marchuk A.I. / CONCEPT OF "RESOCIALIZATION OF STAFF" OF THE PENAL SYSTEM OF UKRAINE/ National university «Odessa Law Academy» Ukraine

The article is dedicated to the study of problems of penitentiary activities, that shall be directed toward enhancement of psychological training of the staff of penal institutions, bringing this activity to modern requirements, because the final result – conduct of penal policy depends on acts of every official. Thus, organized management of the staff can guarantee activation of humane factor, contribute to development and application of potentials of every single official, enhancement of his level of qualification, competence, responsibility and initiative. The article deals with the process of resocialization as the countermeasure to professional deformations. Professional deformation is not only the inheritance from totalitarian system, or manifestation of national mentality, it is common socio-psychological phenomenon. Staff of penal institutions usually works in a closed and isolated environment that can bring to loss of flexibility with some time. Methods for education and management of the staff shall be developed in such a way, that would allow to avoid this isolation. The staff shall remain sensible to changes in civil society, where convicts come from and where they must return. The author also states that the concept of resocialization of staff is possible only in conditions of conscious behavior towards this problem, complex use of possible prophylaxis, contribution of the administration to prophylaxis, professionalism of psychologists and staff of departments on work with personnel. Moreover one of the main directions towards reformation of Ukrainian penitentiary activities shall be the change in conscious recognition of this kind of work as a social work. Penal institutions shall be understood not as juridical institutions but rather as social one, where there are not only legal values but also social, up-bringing and psychological and moral values.

Key words: professional deformation, convicts, resocialization, penal institutions.

Постановка проблеми. Процес ресоціалізації персоналу можна розглядати як засіб протидії професійним деформаціям, оскільки професійна деформація – це не просто «пережиток тоталітарної системи» або прояв національного менталітету, це загальнолюдський соціально-психологічний феномен. Пенітенціарний персонал зазвичай працює в замкнутому й ізольованому просторі, що з часом може призвести до обмеженості і до втрати гнучкості. Методи навчання співробітників та управління ними мають бути розроблені так, щоб запобігти цій ізольованості. Персонал повинен залишатися чутливим до змін у цивільному суспільстві, з якого приходять засуджені і в яке вони повинні будуть повернутися.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить, що фахівці приділяють увагу правовим та організаційним засадам функціонування персоналу установ виконання покарань. Дослідженню цих проблем були присвячені праці В. Б. Авер'янова, В. Г. Атаманчука, О. М. Бандурки, О. В. Беца, І. П. Голосніченко, Н. С. Гука, В. С. Медведєва, Г. О. Радова, О. П. Северова, В. М. Синьова, О. Г. Колба, В. В. Цветкова, В. М. Шаповала, В. К. Шкарлупа, Д. В. Ягунова, І. С. Яковець та ін. Водночас слід зауважити, що вчені так і не досягли єдності поглядів щодо поточного апарату даної проблематики.

Невирішені раніше проблеми. Все частіше обговорюється у наукових західних виданнях питання «ресоціалізації персоналу» [1; 2] як засобу підвищення ефективності пенітенціарної діяльності. У національній правовій доктрині відсутні комплексні дослідження профілактики професійної деформації персоналу, незважаючи на їх важливе наукове та прикладне значення. Вкрай гостро ці питання постали в умовах розпочатого процесу реформування Державної пенітенціарної служби України. Тому існує об'єктивна проблема наукового пошуку в цьому напрямі, що й обумовило мету статті, яка полягає в тому, щоб окреслити основні проблеми, які існують у сфері функціонування персоналу кримінально-виконавчої служби, та окремі напрями їх вирішення.

Викладення основного матеріалу. Як зазначає О. Г. Колб, персонал органів і установ виконання покарання – це кадровий склад працівників кримінально-виконавчої системи, який прийнятий на роботу чи службу в спеціально встановленому нормативними актами України порядку для виконання завдань у галузі виконання покарань відповідно до вимог чинного законодавства та користується встановленими державою гарантіями, що забезпечують його безпечну функціональну діяльність [3, с. 23]. У даному визначенні, як бачимо, акцентується увага на організаційно-правових аспектах діяльності персоналу.

Поняття процесу ресоціалізації більшість учених розглядає в контексті повернення засуджених до суспільства. Тобто ресоціалізація засуджених передбачає повернення їх у суспільство з виробленими альтернативними (законними) формами поведінки, які стануть основою життя поза пенітенціарною установою, також бажано, щоб ці навички (наприклад, трудові) забезпечували їм кращу винагороду, ніж ті, які досягаються злочинною поведінкою. Але, як показали численні дослідження, постійне перебування співробітників у так званих «тотальних інституціях» характеризується постійними стресовими ситуаціями як для засуджених, так і для персоналу. Як слушно із цього приводу зазначає В. Г. Хохряков, «усі вони там підключені до загальної мережі високої напруги» [4, с. 34].

У більшості країн до обов'язків психолога установ виконання покарань входить консультування персоналу УВП (10 % загального часу психолога), оскільки співробітник, який не одержав відповідного знання, досвіду, не мав ніякого психологічного супроводу, формує дефектний стереотип зі своєї професійної діяльності. Більше

того, психолог навчає працівників установи конкретним психологічним прийомам та методам встановлення контактної взаємодії із засудженими, методам впливу на їхню особистість. Він створює систему заходів щодо зняття психологічної напруги у співробітників УВП та засуджених, визначає стан психологічного клімату в підрозділах та надає рекомендації щодо його поліпшення. За свідченням психологів, багато молодих співробітників в УВП можна віднести до «групи ризику», представники яких схильні до різних негативних проявів. Так, протягом 2012-2014 років ДПТСУ було зареєстровано 5 випадків суїциду персоналу (у Полтавській, Сумській, Харківській та Чернівецькій областях). Аналіз матеріалів службових розслідувань свідчить, що причинами суїциду, загибелі та травмуванні персоналу є, насамперед, відсутність психологічного супроводу діяльності співробітників.

Ця проблема є особливо гострою в ізольовано розташованих колоніях, де персонал проживає в приміщеннях, прибудованих до колоній. Як уже зазначалося, процес ресоціалізації персоналу можна розглядати як засіб протидії професійним деформаціям. Підтвердженням цього слугує досить відомий експеримент, описаний у роботі «Експеримент із модельованою в'язницею», автори якого зробили цікавий висновок, що саме соціальна роль «наглядача» змінює психологію та поведінку людини. У цьому ж контексті Ф. Зімбардо зазначав, що наглядач в'язниці – така сама жертва системи, як і засуджений.

Для того, щоб запобігти професійним деформаціям персоналу установ виконання покарань (далі – УВП), європейські країни йдуть шляхом постійного зменшення «навантаження» кількості засуджених на одиницю персоналу колонії. До прикладу, цей показник у Німеччині становить 0,4; в Англії – 1,9; Бельгії – 2; Швейцарії – 2, 5 засуджених на одного співробітника [3, с. 34].

В Україні розрахункове навантаження на одного начальника відділення з числа укомплектованих посад становить у середньому 76 засуджених.

Завдяки додатковому введенню у 2014 році 19 посад психологів та зусиллям щодо їх комплектування вдалося досягти зменшення робочого навантаження на психологів установ виконання покарань та слідчих ізоляторів. Разом із тим через збільшення чисельності осіб, засуджених до обмеження волі, спостерігається тенденція до збільшення загального навантаження на одного психолога виправного центру. Так, у 2014 році робоче навантаження на 1 психолога в цілому по системі становило 417 осіб (у 2010 році – 573).

Таким чином, в Україні існує проблема невеликої кількості психологів (3% із загального числа персоналу КВІ). У більшості країн саме діяльність корекційних психологів (які складають приблизно 15 %) у системі виконання покарань дає змогу прогнозувати та змінювати кримінальну поведінку засуджених, а також ефективно впливати на стан депресії як у засуджених, так і у персоналу, що здебільшого викликаний ворожим ставленням особи до оточуючих [5, с. 325]. Ученими встановлено, що депресія поглинає агресивну активність і стає, таким чином, каталізатором небезпечної поведінки (причиною самогубств, самоушкоджень, неконтрольованої агресії, імпульсивної або афективної дії) [6, с. 208]. У контексті цього мінімальні стандартні правила поведінки з в'язнями закріплюють положення, відповідно до якого до штату співробітників повинні включати достатню кількість спеціалістів, таких як психіатри, психологи, соціальні працівники, вчителі.

З вищезазначеного можна зробити висновок, що існує необхідність запровадити в нашій пенітенціарній системі консультації співробітників УВП як обов'язковий захід, а не формальний [8, с. 112], оскільки сьогодні в більшості УВП робота з ресоціалізації персоналу неефективна або

відсутня взагалі. Подібний огляд, який був виконаний вченими України та Росії, показав, що 85 % працівників кримінально-виконавчої служби взагалі не одержували жодного психологічного консультування і навчання [8, с. 12].

Виконання службових функцій працівниками, які безпосередньо контактують із засудженими, передбачає вплив на працівників їхньої субкультури, іноді звичок і навіть ціннісних орієнтацій. Непомітно для себе працівники починають розмовляти мовою засуджених. Через деякий час таке спілкування може бути звичним не лише на роботі, а й у неробочий час, у колі родини чи друзів. Звичайно, це призводить до збіднення лексики, вживання слів-паразитів, ненормативної лексики тощо. З часом це стає непомітним і звичним для самого себе [9].

«Ресоціалізація персоналу» установ виконання покарань має велике значення для усвідомлення стереотипу поведінки зі своєї професійної діяльності в контексті ставлення до засуджених. Так, як зазначає більшість учених, пенітенціарна система України у тому вигляді, в якому вона існує нині, дегуманізує персонал УВП. Працівники пенітенціарної системи схильні розглядати засуджених як людей нижчого сорту, майже позбавлених гідних пошани якостей [4]. Проведене нами дослідження показало, що в УВП панує атмосфера підозрливості й ворожості, що породжує надмірну психоемоційну напругу. Серед співробітників УВП, опитаних нами, помітно різняться дві умовні групи: перша (132 експерти) вважає, що більшості злочинців невинуваті і до них треба застосовувати довготривалі терміни покарання, щоб ізолювати їх від суспільства; друга група (148 експертів) вважає, що більшість засуджених скоїли злочин через невдалі життєві обставини. Тож ця вибіркова група не бачить необхідності застосовувати до більшості засуджених таке покарання, як позбавлення волі, виходячи з особистісних якостей засуджених та їх поведінки. Саме цей аспект, як уявляється, став причиною того, що члени першої групи відчували постійне нервово напруження, причиною якого вважали поведінку засуджених.

Друга умовна група опитаних нами експертів показала готовність йти на діалог із засудженими, що значно знизило негативні психологічні стани цих експертів. Беручи висловлене вище до уваги, ми погоджуємося з точкою зору А.Н. Олейника, який відзначає пряму кореляцію між поведінкою засуджених і довірою до співробітників УВП [11, с. 169].

Іноді, як зазначають деякі вчені, взаємовідносини персоналу і засуджених до позбавлення волі виходять за рамки офіційних та переходять у площину «неформальних». Причому останнім часом спостерігається динаміка до збільшення таких стосунків у розрізі допущених правопорушень та надзвичайних подій в органах та установах виконання покарань. Так, протягом 2014 року персоналом допущено 209 надзвичайних подій та правопорушень, що значно вище даних показників за останні п'ять років та практично на чверть більше порівняно з аналогічним періодом минулого року (на 23 % – 50 випадків).

На жаль, крім викриття намірів хабарництва чи зловживання службовим становищем, належних профілактичних заходів серед персоналу не проводиться.

Таким чином, переосмислення ролі персоналу в процесі їх ресоціалізації не можливе без переосмислення персоналом свого ставлення до засуджених. Саме в цьому не останню роль відіграє психологічний та етичний супровід персоналу, оскільки втрата етичних орієнтирів у правозастосовній сфері деформує правосвідомість і породжує аморальне правозастосування тих або інших законодавчих актів.

Уповноважений Верховної Ради України у своїй доповіді зазначає, що робота в кримінально-виконавчій

системі порівняно з іншими державними структурами залишається однією з найбільш непрестижних, що підтверджують такі статистичні дані: протягом 2014 року із займаних посад було звільнено 80 психологів, у 2013 році – 42. Внаслідок плинності кадрів начальників відділень соціально-психологічної служби 505 осіб, або 35,8 %, із них перебувають на займаних посадах до одного року. У цілому по системі протягом 2014 року прибуло на посади начальників відділень соціально-психологічної служби 670 осіб, вибуло 652 начальника відділень, з яких 307, або 47 %, звільнені, 345, або 52,9 %, – переміщені на інші посади, з яких лише 83 – на посади соціально-психологічної служби [10]. Таким чином, аналіз практики свідчить про те, що втримати на роботі у непрестижній зараз пенітенціарній системі «найкращих» доволі складно: протягом 1-2 років вони залишають систему.

Проведене нами дослідження показало, що підвищення престижу професії пенітенціаріїв не можна спростувати і зводити до питання забезпечення високого життєвого рівня співробітників установ. Водночас погоджуємося з В. Абрамкіним у тому, що організована та професійна злочинність готова заплатити за відповідні послуги більше, ніж це може дозволити собі держава [12, с. 13]. Серед мотивів поведінки співробітників заробітна плата і професійна підготовка займають далеко не перше місце. Більшої уваги заслуговують питання соціального захисту персоналу, глибока увага до середовища, де працює персонал, та їх ресоціалізація. Низький соціально-правовий рівень захисту персоналу створює умови для поширення корупції і хабарництва.

Висновки. В умовах процесу реформування пенітенціарних установ основна увага, окрім удосконалення форм та методів пенітенціарної діяльності, повинна бути спрямована на підвищення ефективності управління персоналом УВП, приведення її у відповідність до сучасних вимог, адже від дій кожного співробітника залежить кінцевий результат роботи – належне здійснення пенітенціарної політики. Відповідним чином організоване управління персоналом здатне забезпечити активізацію людського фактора, сприяти розвитку й застосуванню творчому потенціалу кожного співробітника, підвищення рівня його кваліфікації, компетентності, відповідальності та ініціативи.

Професійна деформація працівників кримінально-виконавчої системи є комплексом специфічних, негативних змін особистості працівника, які є наслідком виконання службової діяльності протягом певного, як правило тривалого, періоду. Наслідки професійної деформації проявляються індивідуально в кожного працівника, але загалом вони є типовими для служби чи підрозділу, в якому працівник проходить службу. Виконання службових функцій працівниками, які безпосередньо контактують із засудженими, передбачає вплив на працівників їхньої субкультури, іноді звичок і навіть ціннісних орієнтацій [13].

Концепція «ресоціалізації персоналу УВП» можлива лише за умови усвідомлення важливості даної проблеми, комплексного застосування можливих заходів профілактики, сприяння адміністрації установ у застосуванні заходів профілактики, професійної майстерності психологів та працівників відділів з роботи з персоналом, індивідуального усвідомлення і бажання працівників.

Крім того, одним із головних напрямів реформування української пенітенціарної системи в контексті «ресоціалізації персоналу УВП» має бути зміна ставлення до пенітенціарної діяльності як різновиду діяльності соціальної. УВП потрібно розглядати не як юридичну інституцію, а як соціальну, якій притаманні не тільки правові, а й соціальні, виховні, психологічні та моральні цінності [14, с. 628].

ЛІТЕРАТУРА

1. James L. McCartney M. D. in *Psychiatric Quarterly* (1933) Classification of prisoners // *Psychiatric Association, Binghamton State Hospital, April 24, 1933. Volume 7, Issue 3, pp 369–377* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.springerlink.com/content/mv5754011771w376/>.
2. Johnson E. H. Prerequisites to Extension of Prisoner Education // *Journal of Correctional Education*. – Vol. 17. – P. 17–19.
3. Колб О. Г. Запобігання злочинності у місцях позбавлення волі : [навч. посіб.] / О. Г. Колб. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. Ун-ту ім. Лесі Українки, 2005. – 494 с.
4. Хохряков Г. Ф. Парадоксы тюрьмы. Проблемы, дискуссии, предложения / Г.Ф. Хохряков. – М.: Юрид. лит., 1991. – 224 с.
5. Бартол Курт. Психология криминального поведения / К. Бартол. – СПб.: ПРАЙМ-Еврознак, 2004. – 325с.
6. Сулицький В.В. Психологія суїцидальної поведінки / В.В. Сулицький. – К. : МП Леся, 2001. – 316 с.
7. Прусс В. М. Пенітенціарна система України : [монографія] / В. М. Прусс, Д. В. Ягунов. – О. : Фенікс, 2006. – 252 с.
8. Зобков В. Про удосконалення профілактичних заходів проти жорстокості і професійної деформації офіцерів виправно-трудових колоній / В. Зобков // *Професійний фізіолог*. – К., 2000. – С. 12– 18.
9. Проведення тренінгу «Професійна деформація працівників кримінально-виконавчої служби» в Збаразькій виправній колонії (№ 63) <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/ter/uk/publish/article/80288.jsessionid=5D2A494F91B30FA1465B7559E6B60172>
10. Огляд результатів діяльності психологів установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України за 2012-2014 роки.
11. Олейников А. Н. Тюремная субкультура в России: от повседневной жизни до государственной власти / А. Н. Олейников. – М. : ИНФРА-М, 2001. – 418 с.
12. Абрамкин В. Ф. Поиски выхода. Преступность, уголовная политика, места заключения в постсоветском пространстве / В. Ф. Абрамкин. – М. : Права человека, 1996. – 240 с.
13. Підтримка пенітенціарної реформи в Україні [Електронний ресурс] / Швейцарсько-український проект. – Режим доступу : <http://penreform.org.ua/ua/pro-proekt/zavdannya-proektu-2/2-rofilaktikaprofesijnoyi-deformatsiyi.html>
14. Черненко М. П. Ресоціалізація Державною кримінально-виконавчою службою України засуджених до позбавлення волі / М. П. Черненко // *Кримінально-правові науки. Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю в Україні*. – 2008. – Т. 5. – С. 628.

УДК 343.31 (477)

СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ПОСЯГАННЯ НА ТЕРИТОРІАЛЬНУ ЦІЛІСНІСТЬ І НЕДОТОРКАНІСТЬ УКРАЇНИ (СТ. 110 КК УКРАЇНИ)

Рубашенко М.А.,
к.ю.н., асистент

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена аналізу суб'єктивної сторони законодавчо визначених форм посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ст. 110 КК України). Розкрито зміст прямого умислу в кожній із форм учинення злочину, відображено значення мети та мотивів посягання на територіальну цілісність і недоторканність України.

Ключові слова: посягання на територіальну цілісність України, зміна меж території України, суб'єктивна сторона, вина, мотив і мета злочину.

Рубашенко Н.А. / СУБЪЕКТИВНАЯ СТОРОНА ПОСЯГАТЕЛЬСТВА НА ТЕРРИТОРИАЛЬНУЮ ЦЕЛОСТНОСТЬ И НЕПРИКОСНОВЕННОСТЬ УКРАИНЫ (СТ. 110 УК УКРАИНЫ) / Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Украина

Статья посвящена анализу субъективной стороны форм посягательства на территориальную целостность и неприкосновенность Украины, предусмотренных ст. 110 УК Украины. Раскрыто содержание прямого умысла в каждой из форм совершения преступления, отражено значение цели и мотивов посягательства на территориальную целостность и неприкосновенность Украины.

Ключевые слова: посягательство на территориальную целостность Украины, изменение границ территории Украины, субъективная сторона, вина, мотив и цель преступления.

Rubashchenko M.A. / SUBJECTIVE ELEMENT OF ENCROACHMENT ON THE TERRITORIAL INTEGRITY AND INVIOABILITY OF UKRAINE (ART. 110 CC OF UKRAINE) / Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine

The article is devoted to the analysis of the subjective element of legislatively defined forms of encroachment on the territorial integrity and inviolability of Ukraine (Article 110 of the Criminal Code of Ukraine). The author proves that mandatory feature of the subjective element in every form of encroachment is a fault. The aim of criminal conduct mentioned in the first part of art. 110 of the CC of Ukraine is considered as a mandatory feature of encroachment on the territorial integrity and inviolability of Ukraine only in the first and second forms. The motives are not mandatory feature of the subjective element of the crime.

It is found that in all forms of encroachment the crime is committed with a direct intent. The author discovers peculiarities of the direct intent in each form of the criminal conduct according to the intellectual and volitional features. The role of the mistake of fact and mistake of law for the criminal liability according to this article CC is discovered also.

A special criminal destination of the criminal aim in this corpus delictis is discovered. This destination is manifested in the thesis that the aim «to change the territory of Ukraine or the state border of Ukraine in violation of the order established by the Constitution of Ukraine», in the first and second forms of the crime is a mandatory feature of the subjective element of this crime and simultaneously a feature that defines the scope of the objective element and the contents of object of the crime. An aim in the third and the fourth form of the crime is a feature that describes the content of information that is reported or distributed.

Key words: encroachment on the territorial integrity of Ukraine, change of the territory of Ukraine, subjective element of a crime, fault, motives and aim of the crime.

При вирішенні питання про обов'язкові ознаки суб'єктивної сторони основного складу злочину, передбаченого ст. 110 КК України, насамперед, слід виходити з того, що в ч. 1 цієї статті буквально вказано на умисний характер дій, учинюваних у першій та другій формі (тоб-

то, «дій, вчинених з метою ...»), а також на їх мету – зміну меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України. Отже, теоретичного вирішення потребують питання про форму вини щодо третьої («публічні заклики») та четвер-